

N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 3 mars 1890, kl. 12 midd.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen.

Förslag till ändring af gällande stadganden angående förhållandet emellan folkmängden och antalet representanter i Riksdagens ena eller båda kamrar väcktes första gången vid 1880 års riksdag (motion i Andra Kammaren, n:o 154, af herr Nils Petersson). Det då framlagda förslaget var rigtadt emot det missförhållande, som enligt motionärens uppfattning skulle ligga deri, att städernas riksdagsmän inom Andra Kammaren hvar för sig representera en till folkmängden mindre valkrets än landsbygdens. Enligt förslaget skulle dels representationsrätten för landsbygden utsträckas, så att å landet domsaga skulle ega välja en riksdagsman för hvarje fullt tal af 20,000 invånare, dels representationsrätten för städerna inskränkas genom höjande af den folkmängdssiffra, som erfordrades för utseende af riksdagsman för desamma. Städer med en folkmängd af 10,000 till och med 20,000 skulle utse en riksdagsman, och derutöfver en för hvarje fullt tal af 20,000, och öfriga städer skulle ordnas i valkretsar, hvilka hvardera skulle utse en riksdagsman och innehålla minst 10,000 och högst 20,000 invånare.

Vid 1884 års riksdag framkom derefter ett förslag (motion i Andra Kammaren, n:o 140, af herr Nils Petterson), som närmast afsåg att förekomma städernas alltjemt växande inflytande inom Andra Kammaren och i detta syfte ville en gång för alla fastslå, att antalet af städernas riksdagsmän skulle till antalet af landsbygdens förhålla sig såsom 5

till 13, hvilket förhållande motionären ansåg hafva varit det af riksdagsordningen ursprungligen afsedda. — Vid samma riksdag föreslogs äfven (motion i Första Kammaren, n:o 48, af herr Wallenberg), för att hindra den fortgående starka och obegränsade ökningen af riksdagsmännens antal, att bestämma antalet ledamöter i en hvar af Riksdagens båda kamrar en gång för alla till en viss siffra, nemligen 120 för Första Kammaren och 180 för Andra Kammaren, deraf omkring $\frac{2}{3}$ för landet och $\frac{1}{3}$ för städerna.

Två år senare framkom ett nytt förslag (motion i Andra Kammaren, n:o 192, af herr Nils Petersson), enligt hvilket dels ledamöterna i Första Kammaren skulle utses af landsting och de städer, som ej i landsting deltaga, efter förhållandet af en riksdagsman för hvarje fullt tal af 40,000 invånare, och ytterligare en för öfverskjutande tal af minst 20,000, dels ock för val af ledamöter i Andra Kammaren skulle följas den grundsats, att stad och domsaga med minst 20,000 invånare skulle hvar för sig utgöra en valkrets, som hade att utse en riksdagsman för hvarje 20,000-tal invånare, hvaremot domsaga och stad, hvilkas folkmängd understege 20,000, skulle välja, domsaga tillsammans med den bland närgränsande domsagor, som Konungen bestämde, samt stad tillsammans med den domsaga, der den vore belägen.

År 1887 väcktes i samma syfte fyra särskilda motioner (motioner i Första Kammaren, n:o 30, af herr N. P. Nilsson och i Andra Kammaren, n:o 20, af herr Ljungman, n:o 23, af herr Nils Petersson samt n:o 31 af herr Eliasson) med ej mindre än fem olika förslag till ändring af föreskrifterna angående Andra Kammarens sammansättning. Förslagen hade olika städganden angående den folkmängd, som stad skulle ega för att vara berättigad till sjelfständigt val af riksdagsman, i det att denna i ett förslag bestämdes till 10,000, i två andra till 15,000 och i de två återstående till 20,000 invånare. Öfverensstämmande stadgade deremot samtliga förslagen, att först för hvarje ytterligare ökning af 20,000 invånare utöfver det sålunda bestämda invånareantalet stad skulle medgifvas rätt att sända ytterligare en riksdagsman. Äfven beträffande de städer, hvilka ej ega att sjelfständigt utse riksdagsman, gjorde förslagen en inskränkning i representationsrätten, i det att de höjde de folkmängdssiffror, hvilka angäfvog gränserna för det invånareantal, som de mindre städernas valkretsar skulle omfatta. Tre af de nämnda förslagen utsträckte derjemte representationsrätten för landsbygden, i det att två af förslagen bestämde, att domsaga skulle ega välja en riksdagsman för hvarje fullt tal af 20,000 invånare, och det tredje att länen, hvart för sig, skulle fördelas i valkretsar med en folk-

mängd af minst 20,000 och högst 40,000, hvilka valkretsar hvardera hade att utse en riksdagsman.

Samtliga de nu omnämnda förslagen blefvo af utskottet afstyrkta och af Riksdagen förkastade.

Med anledning af de vid 1887 års riksdag väckta motioner framlade utskottet i sitt betänkande n:o 7 ett förslag till ändring af mom. 3 § 13 riksdagsordningen, hvilket gick ut derpå, att i stad, som egde en folkmängd af 10,000 eller mer, skulle utses en riksdagsman, och derutöfver en för hvarje fullt tal af 15,000, hvarmed folkmängden öfverstege 10,000. Ingen af kamrarne fattade emellertid beslut helt och hållet i öfverensstämmelse med utskottets förslag. Första Kammaren biföll detsamma, men med den modifikation, som innebars i en vid utskottets betänkande fogad reservation af innehåll, att de städer, hvilka vid 1885 års slut haft och fortfarande hade en folkmängd af minst 20,000, äfven för framtiden skulle ega att utse en riksdagsman för hvarje fullt tal af 10,000, dock ej för större folkmängd, än de hade vid nämnda års slut, hvaremot ett ökad antal riksdagsmän ej finge utses annorlunda än som enligt förslaget stadgats för städerna i allmänhet. Andra Kammaren godkände utskottets förslag med den ytterligare ändring af nyssberörda mom. i § 13 riksdagsordningen, hvilken af reservanter från samma kammare föreslagits, nemligen att de städer, hvilkas invånareantal ej uppgick till 10,000, skulle förenas i valkretsar med en folkmängd af minst 8,000 och högst 16,000, hvilka valkretsar hvardera hade att utse en riksdagsman.

År 1888 framkommo ånyo tre olika förslag (motioner i Första Kammaren, n:o 5, af herr O. Forssell och, n:o 72, af herr P. M. Söderberg samt i Andra Kammaren, n:o 174, af herr A. P. Lind och, n:o 175, af herr A. V. Ljungman), angående förevarande fråga. Ett af dessa berörde så väl Första som Andra Kammarens sammansättning. Första Kammaren skulle enligt detsamma bestå af ledamöter, som af landstingen och af stadsfullmäktige i de städer, som hafva 40,000 invånare eller deröfver, utsågos för hvarje fullt tal af 40,000, dock att, om folkmängden ej uppginge till 40,000, men öfverstege 30,000, likväl en riksdagsman skulle väljas. För val till Andra Kammaren skulle landet, hvartill förslaget i fråga om riksdagsmannaval äfven räknade köpingar och städer med mindre än 3,000 invånare, indelas i valkretsar, hvilka skulle omfatta minst 25,000 och högst 30,000 invånare och hvardera utse en riksdagsman. Stad med 15,000 och derutöfver, intill 30,000 invånare, skulle välja en riksdagsman. Öfriga städer med 3,000 invånare och derutöfver skulle fördelas i valkretsar om minst 15,000 och högst 20,000 invånare, och skulle

hvarje sådan valkrets för sig välja en riksdagsman. Af de öfriga två förslagen hvilade det ena på samma grund som Första Kammarens vid 1887 års riksdag fattade beslut. Det afvek från detsamma egentligen deruti, att stad, som hade en folkmängd, öfverstigande 10,000, skulle utse ytterligare riksdagsman endast för hvarje fullt tal af 20,000, samt att de mindre städernas valkretsar skulle innehålla en folkmängd af minst 8,000 och högst 20,000. Det andra af de nu ifrågavarande förslagen ville åt landsbygden bereda fördelen att få välja en riksdagsman för hvarje fullt tal af 20,000 af en domsagas folkmängd. Derjemte inskränkte det städernas representationsrätt på det sätt, att stad, som egde en folkmängd af 10,000 intill 30,000, skulle utse en riksdagsman och derutöfver en för hvarje fullt tal af 20,000, hvarmed folkmängden öfverstege 10,000. Öfriga städer skulle indelas i valkretsar, som hvardera egde utse en riksdagsman, och som skulle innehålla en folkmängd af minst 8,000 och högst 24,000.

Ej heller något af dessa förslag tillstyrktes af utskottet eller bifölls af Riksdagen. Utskottet delade emellertid motionärens uppfattning, att gällande stadganden medförde stora olägenheter, och framlade fördenskull till Riksdagens godkännande ett inom utskottet utarbetadt förslag till ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen. Enligt detsamma skulle antalet riksdagsmän en gång för alla bestämmas för representationen i dess helhet och för hvardera kammaren särskildt samt inom Andra Kammaren för landsbygden och för städerna. Detta utskottets förslag återremitterades af båda kamrarne och förföll, då yttrande af utskottet i anledning af återremissen ej före riksdagens avslutande afgafs.

Vid 1889 års riksdag väcktes i förevarande ämne tre motioner. (motioner i Andra Kammaren, n:o 23 af herr E. Westin, n:o 51 af herr K. E. Holmgren och n:o 77 af herr Nils Petersson). Den ena af dessa innehöll, att domsaga och stad med en folkmängd af 20,000 eller mera skulle sända en riksdagsman för hvarje fullt tal af 20,000, samt att öfriga städer med egen jurisdiktion äfvensom domsaga jemte köpingar skulle fördelas i valkretsar, som hvardera skulle välja en riksdagsman och innehålla en folkmängd af minst 10,000 och högst 20,000. De båda andra deremot hvilade på samma grund som det, hvilket af utskottet afgifvits vid 1888 års riksdag, dock att i den ena af dem antalet af riksdagens ledamöter och dessas fördelning på de båda kamrarne bestämdes något annorlunda.

Utskottet upptog ånyo vid denna riksdag i oförändrad form sitt vid den föregående riksdagen framställda förslag. Vid ärendets be-

handling i Första Kammaren blef samma förslag af kammaren förkastadt (§ 6 efter omröstning med 63 röster mot 53, hvilka afgåfvos för bifall). Af Andra Kammaren blef det deremot godkändt (§ 13 efter omröstning med 149 röster mot 58, hvilka afgåfvos för afslag).

Vid innevarande riksdag hafva flere motioner, som beröra ifrågasvarande ämne, blifvit väckta, nemligen inom Första Kammaren n:o 11 af herr *P. M. Söderberg* — hvilken motion äfven innehåller förslag till ändring af § 15 riksdagsordningen — och n:o 45 af herr *O. Alin* samt inom Andra Kammaren n:o 19 af herr *Ollas A. Ericsson*, n:o 54 af herr *Nils Petersson* i Runtorp, n:o 81 af herr *E. Westin*, med hvilken herrar *Nils Hansson* och *A. Göransson* förenat sig, n:o 91 af herr friherre *C. Carlsson Bonde*, n:o 94 af herr *K. E. Holmgren*, n:o 99 af herr *H. Andersson* i Nöbbelöf — hvilken motion tillika innehåller förslag till ändring af § 16 mom. 1 riksdagsordningen — n:o 152 af herr *P. Larsson* i Fole och n:o 202 af herr *Elowson*.

De af herrar *Petersson*, *Westin*, friherre *Bonde*, *Holmgren* och *Andersson* framställda förslagen till ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen hvilat på samma grund, som utskottets ofvan omförmälda, vid 1888 och 1889 års riksdagar framlagda förslag.

Herrar *Westin* och *Holmgren*, hvilka båda oförändradt upptagit utskottets nyssnämnda förslag, föreslå följande lydelse af §§ 6 och 13 riksdagsordningen.

§ 6.

1. Första Kammaren skall bestå af etthundrafemtio ledamöter, hvilka för en tid af nio år utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundrafemtiondedel af rikets folkmängd.

2. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 1 sägs, väljes dock en riksdagsman.

3. Derest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stadgandena i mom. 1 och 2 bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående af detta antal, de valkretsar, hvilkas folkmängd

mest öferskjuter det tal, som enligt mom. 1 är bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att hvardera välja ytterligare en riksdagsman.

4. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets, enligt ofvan angifna grunder, eger utse, bestämmes hvart tionde år af Konungen; och skall vid tillämpning af den sålunda fastställda ordningen iakttagas, att inskränkning icke sker i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utöfva riksdagsmannakallet.

5. Upphör stad att i landsting deltaga under den tid, för hvilken den af Konungen fastställda ordningen är gällande, inträder stadens rätt att utse riksdagsman, dock icke förr än ledighet uppstår i den valkrets, staden förut tillhört.

§ 13.

1. Andra Kammaren skall bestå af tvåhundra-tjugufem ledamöter, deraf etthundra-femtio för landet och sjuttiofem för städerna. Dessa ledamöter väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal etthundra-femtio, skola för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal etthundra-femtio, skola, i den mån sådant erfordras, angränsande domsagor, som hafva minsta folkmängd, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en sjuttio-femtedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en sjuttio-femtedel af städernas folkmängd. Städer med mindre folkmängd än nu är sagdt ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämmes, efter ofvan angifna grunder, hvart tionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställes, vinner tillämpning vid de val,

hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping, som erhåller stads privilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder fastställd.

Med nu intagna förslag öfverensstämmer det, som innehålles i herr friherre *Bondes* motion, dock att enligt detta sistnämnda indelningen till valkretsar såväl till Första som till Andra Kammaren skall ske hvar *nionde* år, samt att hvad i § 13 mom. 4 är stadgadt om *köping*, skall gälla om *köping* eller annat samhälle.

I herr *Peterssons* motion är antalet representanter bestämdt till 140 för Första Kammaren och för Andra Kammaren till 210, deraf 145 för landet och 65 för städerna, men med undantag af de förändringar i redaktionen, som deraf föranledas, är herr *Peterssons* förslag till ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen till alla delar lika med det, som framstälts af herrar *Westin* och *Holmgren*.

På alldeles samma grund hvilar äfven det af herr *Andersson* afgifna förslag till ändring af samma §§. Då det emellertid i flere afseenden innehåller derifrån afvikande bestämmelser intages det här nedan, så lydande:

§ 6.

Mom. 1. Första Kammaren skall bestå af 145 ledamöter, hvilka för en tid af nio år utses af landstingen och stadfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, utgör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en 145-del af rikets folkmängd.

Mom. 2. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 1 sägs, väljes dock en riksdagsman.

Mom. 3. Derest det antal riksdagsmän, som med tillämpning af stadgandena i mom. 1 och 2 bör utses, icke uppgår till 145, skola för ernående af detta antal de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter det tal, som enligt mom. 1 är bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarne, vara berättigade att hvardera välja ytterligare en riksdagsman.

Mom. 4. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets, enligt ofvan angifna grunder, eger utse, bestämmes hvar *nionde* år af Konungen; och skall vid tillämpning af den sålunda fastställda ordningen iakttagas, att inskränkning icke sker i vald riksdagsmans rätt att under föreskrifven tid utföra riksdagsmannakallet.

Mom. 5. Upphör stad att i landsting deltaga under den tid, för hvilken den af Konungen fastställda ordningen är gällande, inträder stadens rätt att utse riksdagsman dock icke förr, än ledighet uppstår i den valkrets, staden förut tillhört.

§ 13.

Mom. 1. Andra Kammaren skall bestå af 225 ledamöter, deraf 150 för landet och 75 för städerna. Dessa ledamöter väljas för en tid af tre år, räknadt från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

Mom. 2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal 150, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal 150, skola, i den mån sådant erfordras, angränsande domsagor, som hafva minsta folkmängd, förenas, två och två, till en valkrets.

Mom. 3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en 75-del af folkmängden i rikets samtliga städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en 75-del af städernas folkmängd. Städer med mindre folkmängd än nu är sagdt ordnas, så vidt ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

Mom. 4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämmes efter ofvan angifna grunder hvart nionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställes, vinner tillämpning vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping eller annat samhälle, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder fastställd.

Öfriga här ofvan omförmälda och vid denna riksdag väckta motioner åsyfta, så vidt de beröra frågan om valkorporationer och representantantal, endast en förändring i stadgandena, angående Andra Kammarens sammansättning. Hvad herr *Ericsson* föreslår, har be-

tydelse för både landsbygdens och städernas representationsrätt och afser att åstadkomma likställighet mellan land och stad i fråga om valrätt till Andra Kammaren. Herr *Söderbergs* motion innehåller ett förtydligande med afseende på tiden för domsagas indelning i valkretsar samt ett stadgande i syfte att minska antalet af de mindre, i valkretsar förenade städernas representanter, men i öfrigt afse såväl herr *Söderbergs* som herrar *Larssons*, *Alins* och *Elowsons* motioner endast att inkränka de stora städernas representationsrätt.

Uti nu berörda motioner föreslås följande förändrade lydelse af § 13 riksdagsordningen, nemligen af

herr *Ericsson*:

§ 13.

Mom. 1. Andra Kammarens ledamöter — — — — —
under hvilket valet skett.

Mom. 2. I hvarje stad och på landet hvarje domsaga, som eger en folkmängd af 20,000 eller mer, utses en riksdagsman för hvarje fullt tal af 20,000. Öfriga städer med egen jurisdiktion och domsaga jemte köpingar skola första gången af Konungen och derefter hvarjtionde år af Kammaren ordnas, så vidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst 10,000 och högst 20,000;

herr *Larsson*:

§ 13.

1. Andra Kammaren — — — — —
2. Å landet — — — — —
3. I stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses en riksdagsman och derutöver en för hvarje fullt tal af femtontusen, hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen, öfriga städer — — — af minst sex tusen och högst tolf tusen;

herr *Söderberg*:

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter — — — — — valet skett.
2. Å landet, hvar till i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Domsaga, som,
Bih. till Riksd. Prot. 1890. 3 Saml. 1 Häft.

oberäknadt dertill hörande städer, har större folkmängd än fyratiotusen, varde dock af Konungen, så vidt ske kan häradsvis, *hvert tredje år* indelad i två valkretsar, som välja hvardera en riksdagsman.

3. I hvarje stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses en riksdagsman och *derutöfver* en för hvarje fullt tal af *tjugutusen*, *hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen*. Öfriga städer skola *hvert nionde år* af kammaren ordnas, så vidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst *åttatusen* och högst *tjugutusen*.

4. *Stad, som vid 1889 års slut hade och fortfarande har en folkmängd af minst tjugutusen, eger dock, på sätt förut varit stadgadt, intill slutet af år 1920 utse en riksdagsman för hvarje fullt tal af tiotusen, men ej för större folkmängd, än den hade vid först nämnda års slut, och må ej utse ökadt antal annorlunda än här ofvan för städerna i allmänhet är stadgadt;*

samt af herrar *Alin* och *Elowson*, beträffande samma §:s tredje mom.:

3. I stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses följande antal riksdagsmän, nemligen: en riksdagsman för en folkmängd af tiotusen; *derutöfver* en för hvarje fullt tal af tiotusen, *hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen*, men ej sextiotusen; *derutöfver* en för hvarje fullt tal af femtontusen, *hvarmed folkmängden öfverstiger sextiotusen*, men ej etthundrafemtiotusen; *derutöfver* en för hvarje fullt tal af tjugutusen, *hvarmed folkmängden öfverstiger etthundrafemtiotusen*, men ej tvåhundrafemtiotusen; *derutöfver* en för hvarje fullt tal af tjugufemtusen, *hvarmed folkmängden öfverstiger tvåhundrafemtiotusen*, men ej trehundrafemtiotusen; *derutöfver* en för hvarje fullt tal af femtiotusen, *hvarmed folkmängden öfverstiger trehundrafemtiotusen*, men ej femhundra tusen; och *derutöfver* en för hvarje fullt tal af etthundra tusen, *hvarmed folkmängden öfverstiger femhundra tusen*. Öfriga städer — — — — —
högst tolf tusen.

Vid 1889 års riksdag framställdes till ändring af 13 § riksdagsordningen ett förslag, som var ordagrant lika med det, som nu innehålles i herr Ericssons motion. Utskottet ansåg sig då på angifna skäl ej kunna tillstyrka detsamma, och det vann ej heller bifall af någondera kammaren. Utskottet har ej nu funnit någon anledning att frångå sin då uttalade mening. Blefve herr Ericssons förslag gällande lag, och

antoge man äfven, att städer med ett invånareantal mellan 10,000 och 20,000 valde hvar sin riksdagsman, samt att de städer, hvilka ej kunde bilda egen valkrets, emedan deras folkmängd ej uppginge till 10,000, finge välja en riksdagsman för i medeltal 15,000, skulle dock, med tillämpning af folkmängdsförhållandena vid 1888 års slut, samtliga städer tillhopa ej ega välja mer än 48 riksdagsmän, d. v. s. ett antal ej obetydligt mindre än det, som städerna hade att utse till den år 1867 sammanträdande riksdagen. Att nu, såsom motionären föreslagit, ändra riksdagsordningens bestämmelser om Andra Kammarens sammansättning i den rigtningen, att städernas representationsrätt i så hög grad skulle inskränkas, under det att landsrepresentanternas nuvarande antal skulle ej blott bibehållas, utan äfven kunna ökas i högre grad än gällande bestämmelser medgifva, i händelse domsaga finge öfver 60,000 invånare, finner utskottet vara en åtgärd, som ej bör tillrådas.

Herr Larssons förslag hvilket är lika lydande med det, som af utskottet vid 1887 års riksdag framlades, skulle inverka allenast på de städers representationsrätt, hvilka enligt riksdagsordningens föreskrift ega att välja mer än en riksdagsman. Efter 1888 års folkmängdsförhållanden och med tillämpning af förslaget bestämmelser skulle antalet af dessa städers representanter nedgå från 45 till 29, hvarigenom således antalet af städernas representanter i Andra Kammaren skulle komma att minskas med 16. Då, enligt nu gällande stadganden, de folkrikare städerna i förhållande till såväl landsbygden som de mindre städerna erhållit ett synnerligen stort inflytande i representationen, finner väl utskottet ur denna synpunkt herr Larssons förslag vara ganska beaktansvärdt; men å andra sidan skulle säkerligen motionens uppgifna syfte, att begränsa representantantalets allt jemt fortgående ökning, om förslaget blefve antaget, endast ofullständigt uppnås, och någon varaktig lösning af förevarande fråga ej vinnas.

Hvad angår herr Söderbergs förslag, skulle detta, om det blefve gällande lag, ej omedelbart medföra annan inskränkning i städernas representantantal än den, som skulle förorsakas af den genom förslaget bestämmelser nödvändiggjorda nya valkretsindelningen af småstäderna. Efter folkmängdsförhållandena vid 1888 års slut och under antagande af 14,000 såsom medeltal af folkmängden inom de valkretsar, i hvilka dessa städer borde förenas, skulle städernas samtliga representanter derigenom minskas med 6. Förhållandet mellan städernas och landsbygdens representationsrätt skulle emellertid komma att förändras till fördel för landsbygden ej blott på grund af denna minskning i städernas representantantal, utan äfven derigenom att de städer, som redan

nu välja minst två riksdagsmän, icke efter nu gällande grunder finge utse ökad antal riksdagsmän i mån af deras stigande invånareantal, under det att å andra sidan landsbygdens riksdagsmän, såsom förut, kunde till antalet ökas dels derigenom, att domsaga, hvars befolkning öfverstege 40,000 invånare, indelades i två valkretsar, dels derigenom att domsaga delades i två eller flere domsagor. Att, såsom förslaget bestämmer, intill slutet af år 1920 bibehålla de städer, som nu ega en folkmängd af minst 20,000, vid deras nuvarande representationsrätt, synes utskottet vara synnerligen oegentligt först och främst af det skäl, att dessa städer derigenom skulle bibehållas vid en större representationsrätt än den, som enligt förslagets grunder ansetts böra tillkomma desamma. Derjemte skulle förslaget leda till den oegentligheten, att en stad, som nu närmar sig till ett invånareantal, enligt hvilket den efter nuvarande förhållanden skulle ega välja mera än en riksdagsman, likväl förvägrades detta, äfven när dess folkmängd ökats så, att den öfverstege folkmängden i en stad, som nu väljer två riksdagsmän, och detta endast beroende på den tillfälligheten, att förstnämnda stad vid 1889 års slut icke hade 20,000 invånare.

De af herrar Alin och Elowson framställda, sins emellan till alla delar öfverensstämmande motionerna afse allenast en inskränkning i de största städernas representationsrätt. Motionärerna anse, att man med bibehållande af den grundlagens princip, enligt hvilken ökad betydelse för städerna skall betinga ökad inflytande för dem inom representationen, bör sätta de folkmängdssiffror, enligt hvilka representantantalet bestämmes, i en sådan serie, att ökning i representantantalet eger rum endast på grund af en folkmängdstillväxt, som är så pass stor, att den kan anses beteckna en verklig tillväxt i stadens betydelse.

Utskottet är ense med motionärerna deri, att en stads ökade representationsrätt bör bero på densammas ökade betydelse, samt att en numerisk lika stor folkmängdstillväxt alldeles icke spelar samma roll i fråga om höjande af en stads betydelse, sedan dess folkmängd nått en viss större siffra, som under de tidigare skedena af dess utveckling. Ehuru utskottet således anser detta förslag vara förtjent af rätt mycken uppmärksamhet, kan deremot med fog anmärkas, att, då förslaget lemnar oberörd de städers representationsrätt, hvilkas invånareantal ej öfverstiger 60,000, det synes, som om genom antagande af förslaget förvarande fråga likväl ej skulle erhålla någon afgörande och varaktig lösning, då man med stor säkerhet kan förutse, att just de städer, hvilkas folkmängd ej öfverstiger 60,000, i framtiden ej obetydligt skulle bidra till ökningen af riksdagsmännens antal. Under antagande

af att ifrågavarande förslag nu vore gällande lag, skulle antalet af städernas riksdagsmän för det närvarande utgöra 68, men redan vid nästa allmänna val, enligt hvad tillgängliga folkmängdsuppgifter gifva vid handen, komma att stiga till minst 71.

Såväl beträffande nödvändigheten af en förändring af gällande stadganden angående riksdagens sammansättning som i fråga om den riktning, i hvilken en sådan förändring bör ske, hyser utskottet samma uppfattning, som ledde till framställande af ofvan berörda, af utskottet vid 1888 och 1889 års riksdagar framlagda förslag till ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen.

En förändring i det lagstadgade förhållandet emellan landsbygdens och städernas representationsrätt måste, enligt utskottets åsigt, ske, då till följd af det företräde, som gafs åt städerna vid den nya representationens införande, och på grund af den i städerna allt mera tillväxande befolkningen, dessa i förhållande till landsbygden redan fått en större representationsrätt än vid riksdagsordningens antagande åsyftades, samt detta missförhållande antagligen allt jemt kommer att ökas. Att döma, af hvad justitiestatsministern vid föredragningen i statsrådet den 5 januari 1863 af förslaget till nu gällande riksdagsordning anförde, är anledningen till det åt städerna i förevarande afseende gifna företrädet att söka deri, att man ville försäkra ett antal platser i Andra Kammaren åt dem, hvilka ej tillhörde det af de forna riksstånden, som antogs kunna komma att utöfva ett afgörande inflytande på valens utgång. Vid den riksdag, som första gången sammanträdde efter den gällande riksdagsordningens antagande, hade beräknats, enligt nyssberörda justitiestatsministerns anförande, att städerna skulle sända 50 riksdagsmän till Andra Kammaren, landsbygden 130. Förhållandet stälde sig dock redan då något fördelaktigare för städerna, i det att deras representanter vid samma riksdag utgjorde 55, riksdagsmännen från landsbygden 135, och sedermera har förhållandet emellan antalet af städernas och af landets representanter ställt sig allt gynsammare för städerna (se bil. litt. A). Vid innevarande riksdag består Andra Kammaren af 76 af städerna och 146 af landet valda riksdagsmän. Sedan städerna erhållit ett så stort antal representanter och då dessa utgöra omkring $\frac{1}{3}$ af hela antalet riksdagsmän inom Andra Kammaren, synes numera, å ena sidan, tillräcklig möjlighet finnas för de olika, i städerna koncentrerade intressena att blifva representerade, och, å andra sidan, den fara vara försvunnen, som låg deri, att städerna, såsom för svagt representerade, ej skulle kunna utöfva tillbörligt inflytande inom representationen. Men är detta fallet, så förefinnes ej vidare den grund,

som riksdagsordningen hade, att bereda städerna en företrädesvis stor representationsrätt, och intet skäl finnes enligt utskottets åsigt, hvarför städerna böra berättigas att få sitt inflytande än ytterligare stegradt.

Vid den förändring, som fördenskull, enligt utskottets åsigt, bör vidtagas till inskränkning af städernas representationsrätt, synes dock en väsentlig rubbning af deras nuvarande ställning inom representationen ej böra ske. Städernas folkmängd och relativa betydelse för hela landet hafva nemligen efter representationsförändringens genomförande i betydande mån tilltagit, hvarför det icke torde vara obilligt, att de få hufvudsakligen bibehållas vid det inflytande på riksdagens sammansättning, de för närvarande ega, om ock, såsom ofvan visats, skäl förefinnes att icke låta detta inflytande än vidare stegras. Att, såsom upprepade gånger föreslagits, åstadkomma en förändring i förevarande afseende allenast genom höjande af det invånareantal, som erfordras för utseende af representant, anser utskottet vara förenadt med synnerligen stora svårigheter. Då för bestämmandet af antalet representanter för landsbygden folkmängdsförhållandena spela en jemförelsevis underordnad roll, synes det nemligen föga troligt, att man i den nyssnämnda rigtningen på förevarande fråga skulle kunna finna en lösning, som, utan att medföra nya oegentligheter, borttog städernas företräde i afseende på representationsrätten, men likväl fortfarande bibehöll dem vid deras redan vunna inflytande inom riksdagen. Deremot anser utskottet detta kunna och böra ske genom fastställande en gång för alla ej mindre af hela antalet ledamöter i Andra Kammaren, än äfven inom densamma af förhållandet mellan riksdagsmännens antal för landet och för städerna. Ett dylikt bestämmande af antalet ledamöter i Andra Kammaren kan dock på grund af de båda kamrarnes ställning till hvarandra ej rimligen ske, utan att i sammanhang dermed äfven antalet ledamöter i Första Kammaren fixeras, och således representantantalet i sin helhet fastställes till en viss siffra.

En begränsning af antalet riksdagsmän torde i alla händelser vara af behofvet påkallad, då detsamma nu nått en sådan höjd, att en fortgående ökning deraf ej kan vara till något gagn för riksdagsarbetet, men väl medföra ett förlösande af vigtig arbetskraft samt ett förlängande och fördyrande af riksdagarne, utan att gifva ökad säkerhet för mera mogna beslut. Visserligen måste i ett folkfattigt land, såsom Sverige, representationen vara jemförelsevis större än i ett folkrikare land med liflig förbindelse och vaxelverkan emellan de olika delarna, men jemför man förhållandet emellan folkmängden och representantantalet i andra länder, finner man, att, äfven med fästadt afseende på detta förhållande, Sverige har en

synnerlig talrik representation. Enligt beräkningar, som utskottet i sitt betänkande n:o 1 vid riksdagen 1889 anförde, utgjorde då representanterna i förhållande till folkmängden: i Sverige 1 på 12,936, i Norge 1 på 17,403, i Danmark 1 på 11,720, i Tyska riket 1 på 118,024, i Österrike 1 på 38,312, i Frankrike 1 på 43,980, i Belgien 1 på 27,319, i Nederländerna 1 på 29,672, i Storbritannien 1 på 31,171, i Schweiz 1 på 15,059, i Spanien 1 på 24,445, i Italien 1 på 36,383 och i Grekland 1 på 13,333. Antalet representanter i förhållande till folkmängden var således i Sverige ej obetydligt större än till exempel i Norge och i Schweiz. — Äfven om man jemför förhållandet nu med det, som förefans, när den nya riksdagsordningen första gången blef tillämpad, finner man att en begränsning bör ske uti ifrågavarande afseende. 1867 hade riksdagen 315 ledamöter, innevarande riksdag har 367. En ökning af ej mindre än 52 ledamöter har således under denna tid skett, och det finnes ingen anledning att antaga, att tillväxten ej än vidare skall fortgå i samma mån som hittills. Att detta dock ej är nödigt eller för landet nyttigt, anser utskottet uppenbart.

I andra stater, såsom i Norge, Danmark, Preussen, Tyska riket, Frankrike, England, Österrike, Italien, ökas ej representanternas antal omedelbart med folkmängdens tillväxt, utan hela antalet är bestämdt genom en lag, som äfven fastställer fördelningen af representanterna på de särskilda valkretsarne, och den sålunda träffade anordningen kan endast genom en ny lag ändras. Härvid har dock den olägenheten visat sig, att äfven i det fall, der den ursprungliga fördelningen af representanterna på valkretsarne sker efter folkmängdsförhållandena inom densamma vid den tid, fördelningen företages, en synnerligen stor olikhet i förhållandet mellan folkmängden och antalet representanter kan uppkomma inom de särskilda valkretsarna på grund af deras olika utveckling. Denna olägenhet kan emellertid lätt undvikas derigenom, att, ehuru hela representantantalet ställes oberoende af folkmängdens växlingar, detsammes fördelning på valkretsarne göres beroende af folkmängdsförhållandena inom desamma. Detta åter sker på ett enkelt sätt genom att, såsom i Italien, efter korta mellantider företaga revisioner för återställande af proportionen mellan de särskilda valkretsarnes folkmängd och representantantal.

Af nu anförda skäl anser utskottet, att riksdagens hela representantantal bör fixeras och efter en bestämd proportion fördelas, å ena sidan, emellan de båda kamrarne och, å andra sidan, med afseende på representationsrätten inom Andra Kammaren, emellan landsbygden och städerna, men att deremot fördelningen af riksdagsmännen på de sär-

skilda valkretsarna bör underkastas periodvis återkommande revisioner, för att derigenom må förekommas, att denna fördelning i någon högre grad skulle komma att avvika från de grunder, som för densamma stadgats.

Beträffande de tal, som i enlighet med den sålunda antagna principen böra fastställas, föreslår utskottet, att ledamöterna i Första Kammaren bestämmas till 150 och i Andra Kammaren till 225, samt att af Andra Kammarens 225 ledamöter 150 utses för landsbygden och 75 för städerna. Samtliga riksdagsmännens antal skulle således blifva 375. Detta tal kan synas väl högt, men utskottet, som har utgått från den åsigten, att det är lämpligast att göra minsta möjliga rubbningar i de olika valkretsarnes befintliga representationsrätt, har ej kunnat finna något mindre tal, som medgifver en så nära anslutning till för handen varande förhållanden och derjemte en så lämplig afvägning af proportionen emellan ej mindre ledamöterna i Första och i Andra Kammaren, än äfven inom Andra Kammaren mellan representanterna för landsbygden och för städerna.

Till stöd för bestämmandet af siffrorna 225 och 150, såsom angifvande förhållandet emellan Andra Kammaren och Första Kammaren, kan anföras, att dessa siffror innehålla i det allra närmaste samma proportion som den, hvilken låg till grund för de siffror, som justitiestatsministern vid föredragning af förslaget till nu gällande riksdagsordning i stadsrådet den 5 januari 1863, i enlighet med 1861 års folkmängdsförhållanden, angaf för att visa, huru proportionen emellan kamrarne skulle komma att ställa sig, och hvilka sistnämnda siffror voro 180 för Andra Kammarens och 119 för Första Kammarens ledamöter. Andra Kammaren komme i följd häraf att, såsom från början var afsedt, utgöra $\frac{3}{5}$ och Första Kammaren $\frac{2}{5}$ af representationen.

Hvad beträffar proportionen inom Andra Kammaren emellan lands- och stadsrepresentanterna, har utskottet utgått från de förhållanden, som för närvarande äro rådande, och enligt hvilka de förstnämde utgöra omkring $\frac{2}{3}$ och de senare omkring $\frac{1}{3}$ af ledamöterna i denna kammar. Denna proportion avviker något från det förhållande emellan dessa representanter, som vid riksdagsordningens antagande egde rum, men hvilket dock ej kan anses hafva varit af lagstiftaren afsedt att för alltid bibehållas. Ty bestämmelsen om rätt för städerna att, i jämförelse med folkmängden, utse ett större antal riksdagsmän än landet måste, med antagande af en fortgående folkmängdstillväxt såväl i städerna som på landsbygden, leda till en större ökning af städernas representanter än landets. Också visade sig, såsom ofvan anförts, att,

under det, med afseende å 1861 års folkmängdsförhållanden, landet beräknades komma att välja 130 och städerna 50 representanter i Andra Kammaren, redan vid den första riksdagen efter antagandet af den nya riksdagsordningen valdes 135 för landet och 55 för städerna, hvilka siffror småningom förändrades så, att vid de val, som närmast föregingo år 1888, landet utsåg 146 och städerna 76, dessa senare således något mer än $\frac{1}{3}$ af kammarens hela dåvarande antal 222. Till den nämnda proportionen af två representanter för landet mot en för städerna, såsom förhållandet är jemväl i Norge, anser utskottet landets och städernas representationsrätt böra bestämmas. Emot fastställande af denna proportion har anmärkts, att det väl kan tänkas, att städernas sammanlagda folkmängd kan komma att öfverstiga $\frac{1}{3}$ af hela rikets, och att i detta fall ifrågasättande proportion mellan landets och städernas representationsrätt vore uppenbart origtig. De officiella statistiska uppgifterna (se bil. litt. B.) angående utvecklingen af förhållandet emellan lands- och stadsbefolkningen visa emellertid, att stadsbefolkningen, som år 1850 utgjorde 10,09 procent, år 1860 11,26 procent och 1870 12,95 procent af hela landets befolkning, trots städernas synnerligen starka tillväxt under senare tider, år 1880 ej uppgått till mer än 15,12 procent och för år 1887 utgjorde 17,78 procent af rikets folkmängd. Den tidpunkt, då det förutsatta fallet, kan antagas komma att inträffa, synes för den skull i alla händelser så aflägsen, att det ej är nödigt eller lämpligt att nu för detsamma stifta lag.

Efter angifvandet af dessa allmänna grunder går utskottet öfver till en närmare utveckling af de stadganden, som måste blifva en följd af den nya anordningen med fixering af representantantalet.

Hvad då först beträffar sammansättningen af *Första Kammaren*, så bibehålles oförändradt hvad i § 6 riksdagsordningen föreskrives derom, att ledamöterna af denna kammare skola utses af landsting och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga. För att utröna huru många af kammarens 150 ledamöter hvarje dylik valkorporation har att välja, måste rikets folkmängd först delas med 150; den qvot, som dervid erhålles, blir bestämmande för antalet riksdagsmän för landstingsområdet eller staden, i det att valkrets eger välja minst en riksdagsman för hvarje fullt tal af sin folkmängd, som motsvarar nämnda qvot. Således, då $\frac{1}{150}$ af rikets folkmängd år 1888, eller 4,748,257 utgör 31,655, egde Elfsborgs län, med ett invånareantal af 277,024, utse 8 riksdagsmän. Har valkrets mindre folkmängd än berörda qvot, hvilket för närvarande är förhållandet endast med Norrköping, hvars invånare uppgå till blott 30,836, eger den likväl, i enlighet med nu

gällande bestämmelser om stad, som ej deltagar i landsting, men hvars folkmängd icke uppgår till 30,000, utse en riksdagsman.

Det torde väl icke någonsin inträffa, att den qvot, som är bestämmande för antalet af valkretsens riksdagsmän, jemnt går upp i den siffra, som betecknar folkmängden inom valkretsen, utan att öfverskott uppstår; sålunda har Stockholms län ett öfverskott af 25,333, Upsala län af 26,383, Södermanlands län af 26,604 invånare o. s. v. (se bil. litt. C). Detta åter har till följd, att man genom sammanslagning af det antal riksdagsmän, som för hvarje valkrets bestämmes efter den folkmängd, som motsvarar förberörda qvot eller en hel multipel deraf, och hvilka riksdagsmän, enligt hvad åberopade bilaga utvisar, uppgå till endast 138, ej kan erhålla det erforderliga antalet riksdagsmän. Det antal, som då fattas, skall fyllas från de valkretsar, som hafva största öfverskjutande talen. I enlighet härmed får t. ex. Skaraborgs län, hvilket eger en folkmängd af 249,704 och alltså är berättigadt att utse 7 riksdagsmän, välja ytterligare en för ett öfverskott af 28,114, och likaså öfriga län eller städer, allt eftersom deras vid den första beräkningen icke använda folkmängdssiffra närmar sig qvoten 31,655, tills antalet 150 blifvit fylt. (bil. litt. C.)

Beträffande verkställandet af denna reglering af valkretsarne har utskottet funnit lämpligast, att den företages af Konungen, och icke af kammaren sjelf, då det endast gäller tillämpning af noga bestämda grunder, och hela åtgärden således i intet afseende skiljer sig från en vanlig förvaltningsåtgärd. Utskottet har vidare ansett, att en viss stadga bör gifvas åt den sålunda en gång gjorda valkretsindelningen och därför föreslagit, att förändringar i fråga om valkretsarne och det antal riksdagsmän, de hvar för sig skola utse, få ega rum endast i samband med periodvis återkommande allmänna omregleringar. I en reservation till utskottets vid 1889 års riksdag afgifna betänkande, angående förevarande fråga, anmärktes häremot, att inträffade förändringar i folkmängdsförhållandena borde så snart som möjligt få öfva inflytande på representationsrätten. I detta syfte föreslogs i samma reservation, att Konungen, då förändrade folkmängdsförhållanden dertill föranledde och val till följd af riksdagsmans afgang erfordrades, skulle bestämma, i hvilken valkrets valet borde ske. I vissa fall kan väl genom ett dylikt stadgande fördelningen af riksdagsmännen på valkretsarne komma att ske i närmare öfverensstämmelse med förslaget grunder; men tager man i betraktande, att, å ena sidan, såsom bestämd regel, kan antagas, att omval kommer att förrättas i just den valkrets, i hvilken ledigheten uppstått, och att, å andra sidan, enligt reservationen, äfven för

dessa fall angående folkmängdsförändringarne en undersökning måste ske, som ofta nog skulle komma att inverka synnerligen hinderligt för ett skyndsamt omval, synes det, som om öfvervägande fördelar skulle vinnas genom att låta den en gång skedda regleringen gälla för en viss period. Beträffande den tid, för hvilken den fastställda valkretsindelningen bör gälla, har utskottet ej funnit anledning att frångå sin vid riksdagen år 1889 uttalade mening, att densamma bör bestämmas till 10 år, hvilken period utskottet på nedan angifna skäl ansett vara den lämpliga äfven med afseende på motsvarande reglering af valkretsarne för utseende af riksdagsman till Andra Kammaren.

Vid de omregleringar, som sålunda skola ske hvart tionde år, bör likväl iakttagas, att, för den händelse valkrets, som utsett flere representanter, sedermera förlorar rätt att välja lika stort antal, någon inskränkning icke får ske i den af samma valkrets redan utsedde riksdagsmannens befogenhet att under nio år vara riksdagsman. Då han alltså fortfarande eger fullgöra sitt riksdagsmannaupdrag för den tid, som kan återstå, blir deraf en följd, att den valkrets, som blifvit berättigad att utöfver sitt förra antal utse ytterligare en riksdagsman, dock icke får utöfva denna rätt, förrän förstnämnde riksdagsmans funktionstid lupit ut, eller riksdagsmannen eljest afgår. Iakttoges icke detta, skulle nemligen sammanlagda antalet riksdagsmän för kammaren komma att öfverstiga 150.

Af samma skäl får icke heller stad, som under den tid, för hvilken den af Konungen fastställda ordningen är gällande, upphör att deltaga i landsting, genast välja riksdagsman, utan måste afvakta uppkommande ledighet bland riksdagsmännen för det landstingsområde, staden förut tillhört. Så snart emellertid en dylik ledighet yppar sig, inträder staden i utöfningen all sin sjelfständiga representationsrätt, och landstingsområdet blir från den tiden representeradt af en riksdagsman mindre än förut. Skulle mot förmodan det fall inträffa, att stad, som ej deltagit i landsting, sedermera komme att tillhöra detsamma, har staden naturligtvis efter den tiden ingen sjelfständig representationsrätt, utan eger endast att vid uppkommande ledighet utse riksdagsman tillsammans med landstinget, hvilket — intill dess ny reglering sker — har att utöfva den valrätt, som förut tillkommit både staden och landstinget.

Enligt ofvan angifna grunder och med tillämpning af 1888 års folkmängdsförhållanden (bil. litt. C), skulle Stockholms läns landsting till Första Kammaren få utse 4 representanter, Upsala läns 3, Södermanlands läns 4, Östergötlands läns 7, Jönköpings läns 6, Kronobergs

läns 5, Kalmar läns, norra delen, 2, Kalmar läns, södra delen, 4, Gotlands läns 1, Blekinge läns 4, Kristianstads läns 7, Malmöhus läns 10, Hallands läns 4, Göteborgs och Bohus läns 6, Elfsborgs läns 8, Skaraborgs läns 7, Vermlands läns 8, Örebro läns 5, Vestmanlands läns 4, Kopparbergs läns 6, Gefleborgs läns 6, Västernorrlands läns 6, Jemtlands läns 3, Vesterbottens läns 3, Norrbottens läns 3 samt Stockholm 7, Göteborg 3, Malmö 1 och Norrköping 1, eller således tillhopa 138. Detta antal fylles sedermera på det sätt, att de 12 valkretsar, hvilkas folkmängdssiffra företer det största, vid nyssnämnda beräkning icke afsedda öfverskott, skola utse ytterligare hvar sin representant; och äro dessa valkretsar Stockholms, Upsala, Södermanlands, Kalmar, norra och södra delen, Gotlands, Blekinge, Elfsborgs, Skaraborgs, Örebro och Vesterbottens läns landsting samt staden Malmö.

Vidkommande härefter sammansättningen af *Andra Kammaren*, så utgör fortfarande, i enlighet med hvad som stadgas i § 13 riksdagsordningen, på landet domsagan valkrets, likasom städerna, hvar för sig eller i förening med andra städer, ega utse riksdagsman. Hvad nu till en början landets representationsrätt angår, så har hvarje domsaga att utse en riksdagsman. Men alldenstund domsagornas antal för närvarande utgör endast 116, skola, för att det bestämda antalet riksdagsmän, eller 150, må uppnås, 34 de folkrikaste domsagorna indelas i två valkretsar, för hvilka hvardera väljes en riksdagsman (bil. litt. D). Ehuru den tid torde vara långt aflägsen, då domsagornas antal må komma att öfverstiga 150, har utskottet likväl, för fullständighetens skull, ansett sig böra för detta fall föreslå, att domsagor, som gränsa till hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, skola, två och två, med hvarandra förenas till valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman.

Beträffande sedermera bestämmelserna om städernas representationsrätt, så kunna dessa bestämmelser icke blifva lika enkla, som de stadganden, hvilka ordna representationsrätten för landsbygden. Städerna äro nemligen dels till antalet flere än de 75 representanter, de ega utse, dels ock i förhållande till hvarandra af en betydligt olika folkmängd, hvarför det måste tillses att å ena sidan alla städer få komma i utöfning af sin representationsrätt och å andra sidan de större städerna, i mån af deras högre folkmängdssiffra, få välja flere representanter. För att vinna dessa syftemål har man till en början att gå till väga på samma sätt, som föreskrifves med afseende på sammansättningen af *Första Kammaren*. Folkmängden i rikets samtliga städer skall nemligen delas med 75, då en qvot erhålles, hvilken, efter folk-

mängdsförhållandena år 1888 — eller 860,221 invånare — utgör 11,470. Denna qvot blir bestämmande för antalet af städernas riksdagsmän. Hvarje stad, hvars folkmängd uppgår till nämnda siffra, eger utse en riksdagsman, och derutöfver flere, allt efter som folkmängden utgör en hel multipel af den funna qvoten. Städer deremot, som hafva mindre folkmängd, än nu är sagdt, skola, så vidt lämpligen ske kan, ordnas i valkretsar, hvilka hvardera utse en riksdagsman. Stadgandet att valkretsindelningen skall ske länsvis, så vidt *lämpligen* ske kan, har nödvändiggjorts deraf, att förslagets bestämmelser ej medgifva ett fastställande af gränser för befolkningens storlek inom valkretsarne. På samma gång som detta stadgande innebär ett berättigande att till samma valkrets hänföra städer från olika län, medför det en förpligtelse, att detta ej må ske i andra fall, än när det för vinnande af bästa möjliga valkretsindelning kan anses lämpligt. Huru många sådana valkretsar erfordras, beror på, huru stort antal riksdagsmän återstår att välja, sedan de städer, hvilka hvar för sig hafva att utse riksdagsmän, fått sitt representantantal bestämdt.

Det har befarats att antagandet af utskottets förslag skulle leda dertill, att de mindre städerna skulle komma att få sin representationsrätt allt mer och mer inskränkt till fördel för de större städerna. På grund af den fortfarande starka ökningen af folkmängden i de större städerna, särskildt i Stockholm, har man nemligen ansett, att dessa städers representantantal så småningom skulle erhålla en ej ringa tillväxt, hvilket åter skulle medföra en motsvarande minskning för de mindre städerna. Utskottet har låtit undersöka, huru, med tillämpning af förslagets stadganden och med begagnande af de folkmängdsuppgifter (se bil. litt. F), som tjenat till ledning vid de hittills förrättade allmänna valen till Andra Kammaren, riksdagsmännens antal vid desamma skulle hafva gestaltat sig, i fråga om de städer, hvilka ej äro i valkretsar fördelade. Beräkningarne gifva vid handen (bil. litt. G), att under tiden efter den nya representationens införande endast jämförelsevis obetydliga rubbningar i detta afseende för de särskilda städerna skulle hafva skett. De märkligaste förändringarna äro att iakttaga beträffande Stockholm, hvars representantantal, å ena sidan, skulle hafva sjunkit från 20, som denna stad för år 1865 efter detta års folkmängdsuppgifter varit berättigad att utse, till 18 för år 1868 och, å andra sidan, hastigt stigit från 18 år 1880, till 19 år 1883 och till 20 år 1885. Härvid är dock att märka, dels att vid slutet af år 1868 i Stockholm verkställes en särskild folkräkning, hvarigenom den uppgifna folkmängden minskades till 131,400 från 140,251, som den enligt förut

använd beräkningsgrund skulle hafva utgjort; dels att åren 1881—1885 inflyttningen till Stockholm varit abnormt stor, samt att denna derefter åter nedgått ungefärligen till sitt normala belopp*). Grunden till den fasthet, som sålunda visat sig, beträffande antalet af riksdagsmännen för de särskilda städerna, är att söka deri, att efter utskottets förslag storleken af befolkningens numeriska tillväxt i och för sig ej betyder något i fråga om förändring af riksdagsmännens antal för en viss stad, utan endast denna tillväxts storlek i förhållande till folkmängdens ökning inom samtliga städer. Skulle t. ex. Stockholms invånareantal ökas till sitt dubbla belopp, kunde denna stad dock fortfarande hafva oförändradt representantantal, om nemligen samtidigt hela stadsbefolkningens storlek äfvenledes fördubblats. Endast i händelse invånareantalet i Stockholm ökades eller minskades i förhållande till städernas sammanlagda folkmängd, kunde antalet riksdagsmän för Stockholm ökas eller minskas. Angående utvecklingen af förhållandet mellan folkökningen i Stockholm, å ena sidan, och i landsortsstäderna, å andra sidan, hafva beräkningar blifvit gjorda (se bil. litt. H) hvilka utvisa att med undantag af perioden 1881—1885, då, som redan anförts, inflyttningen till Stockholm var mycket stor, landsortsstäderna under de särskilda perioderna från år 1816 till och med år 1885 proportionsvis ökats mer än Stockholm. På grund af hvad sålunda anförts, anser utskottet fog saknas för den uttalade farhogan, att de stora städerna, enligt utskottets förslag, skulle komma att i hög grad inkräkta på de mindre städernas representationsrätt.

Af skäl, som redan förut blifvit nämnda, har utskottet ansett, att så väl bestämmandet af det antal riksdagsmän, hvarje stad, hvars folkmängd uppgår till minst $\frac{1}{75}$ af folkmängden i alla rikets städer, eger välja, som äfven indelningen af de öfriga städerna i valkretsar bör periodvis företagas, utan att under tiden någon förändring får ske i antalet valkretsar och det representantantal, hvarje valkrets eger utse. Såsom lämplig period för denna valkretsindelning har föreslagits, att den skulle företagas hvart nionde år, men utskottet har funnit sig icke böra förändra det stadgande, som i sådant hänseende redan förefinnes i § 13 mom. 3 riksdagsordningen, utan ansett, att 10 år bör för densamma bestämmas. Utskottet förmenar, att ej någon olägenhet kan uppkomma deraf, att en dylik omreglering af valkretsarna, stundom — hvar 30 år — måste ske under samma år som de allmänna valen till Andra Kammaren, enär i detta fall Konungen, hvilken enligt förslaget verkställandet af valkretsindelningen skulle tillkomma, säkerligen låter denna ske i så god tid, att tillräcklig möjlighet för förbe-

*) Jfr Statistisk tidskrift 1887, sid. 219.

redelser till valet vinnes. Dessutom synes det utskottet vara en fördel, att, i händelse föreliggande förslag nu skulle förklaras hvilande och under loppet af nästkommande år blifva gällande lag, enligt ifrågasvarande bestämmelse, till grund för den då skeende och följande valkretsindelningar kunde läggas de noggrannare siffror angående befolkningens storlek, som erhållas vid de allmänna folkräkningarna, hvilka numera förrättas hvart 10 år. Åtgärden med valkretsarnes reglering bör, såsom redan nämnts, och af skäl, som angifvits vid utvecklingen af bestämmelserna om Första Kammarens sammansättning, tillkomma Konungen. Den ordning, Konungen i anledning deraf fastställer, bör första gången tillämpas vid de allmänna val, som näst derefter, enligt § 15 mom. 1 riksdagsordningen, skola ega rum.

Då i förslaget § 13 mom. 2 stadgas, att i fråga om riksdagsmannaval äfven köping räknas till landet, har utskottet ansett sig böra meddela bestämmelse derom, att köping, som erhåller stadsprivilegier, med afseende å riksdagsmannaval fortfarande räknas till landet, till dess ny valkretsordning varder fastställd. Att i sammanhang härmed, såsom blifvit föreslaget, upptaga motsvarande bestämmelser äfven för *annat samhälle*, har utskottet ansett så mycket mindre nödigt, som det väl ej torde inträffa, att samhälle, som ej är köping, någonsin erhåller stadsprivilegier.

I öfverensstämmelse med dessa grunder och om 1888 års folkmängdsförhållanden tillämpas (bil. litt. E), skulle Stockholm till Andra Kammaren få utse 20 representanter, Upsala 1, Linköping 1, Norrköping 2, Jönköping 1, Kalmar 1, Karlskrona 1, Malmö 4, Lund 1, Landskrona 1, Helsingborg 1, Göteborg 8, Örebro 1 och Gefle 1, eller således tillhopa 44. Bland öfriga städer eger för närvarande Sundsvall att sjelfständigt välja en riksdagsman, men då dess folkmängd — 11,085 — icke uppgår till den siffra — 11,470 —, som är bestämmande för rätten att ensam utse representant, måste nämnda stad inräknas bland de städer, som skola förenas i valkretsar. För närvarande utgöra dessa valkretsar tillsammans 26, men antalet måste, i händelse af bifall till utskottets förslag, höjas till 31, på det att städernas representanter i Andra Kammaren måtte komma att utgöra det föreskrifna antalet 75. Den nu bestående valkretsindelningen blifver således icke användbar, utan måste ny bestämmas af Konungen. — De hufvudsakliga förändringarne med afseende på representationsrätten skulle således komma att röra dels Stockholm, dels de till valkretsar fördelade städerna. Den inskränkning, Stockholm i detta afseende skulle komma att lida, är visserligen ej ringa, men kan, i betraktande af den synnerligen vid-

sträckta representationsrätt, Stockholm för närvarande eger, alldeles icke synas betydande. I förhållande till jemförliga städer inom andra län-der har Stockholm äfven efter förslaget att välja ett ovanligt stort antal riksdagsmän (se bil. litt. I). De i valkretsar fördelade städerna skulle deremot erhålla en betydande tillväxt i sin representationsrätt. Medeltalet för en af sådana städer bildad valkrets är, efter folk-mängdsuppgifterna för år 1888, för närvarande 10,459, efter förslaget 9,130. På grund af dessa städers ogynsamma ställning, då städer med olikartade intressen och föga eller ingen förbindelse med hvar-andra, ofta måste i valkretsar förenas, innebure dock äfven denna för-ändring en förbättring af nuvarande förhållanden.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, föreslår utskottet:

1:o att Riksdagen måtte till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till förändrad lydelse af

Riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse):

(Föreslagen lydelse):

§ 6.

Första Kammarens ledamöter skola, för en tid af nio år, utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga. Hvarje landsting och sådan stad, som nu nämnd är, väljer, efter folkmängden inom sitt område, en riksdagsman för hvarje fullt tal af trettiotusen. Går ej folkmängden upp till trettiotusen, väljes dock en riksdagsman.

1. Första Kammaren skall bestå af etthundrafemtio ledamöter, hvilka för en tid af nio år utses af lands-tingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landstingsområde och sådan stad, som nu är nämnd, ut-gör en valkrets, för hvilken, efter folkmängden inom dess område, väljes en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundra-femtiondedel af rikets folkmängd.

3. För valkrets, som har mindre folkmängd än i mom. 2 sägs, väl-jes dock en riksdagsman.

4. Derest det antal riksdags-män, som med tillämpning af stad-gandena i mom. 2 och 3 bör ut-ses, icke uppgår till etthundra-femtio, skola, för ernående af detta

(Nuvarande lydelse):

(Föreslagen lydelse):

antal, de valkretsar, hvilkas folk-
mängd mest öferskjuter de tal,
som enligt mom. 2 äro bestäm-
mande för riksdagsmännens antal
inom valkretsarne, vara berättigade
att hvardera välja ytterligare en
riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, hvarje
valkrets, enligt ofvan angifna grun-
der, eger utse, bestämmes hvart
tionde år af Konungen; och skall
vid tillämpning af den sålunda fast-
ställda ordningen iakttagas, att in-
skränkning icke sker i vald riks-
dagsmans rätt att under föreskrif-
ven tid utöfva riksdagsmannakallet.

6. Upphör stad att i landsting
deltaga, må, så länge då gällande
ordning för valen länder till efter-
rättelse, stadens rätt att utse riks-
dagsman inträda allenast i det fall,
att ledighet uppstår i den valkrets,
staden förut tillhört.

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter
väljas för en tid af tre år, räknade
från och med januari månads bör-
jan året näst efter det, under hvil-
ket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om
riksdagsmannaval äfven räknas kö-
pingar, utses för hvarje domsaga
en riksdagsman. Domsaga, som,
oberäknadt dertill hörande städer,

Bih. till Riksd. Prot. 1890. 3 Saml. 1 Häft.

1. Andra Kammaren skall be-
stå af tvåhundra-tjugufem ledamöter,
deraf etthundra-femtio för landet
och sjuttiofem för städerna. Dessa
ledamöter väljas för en tid af tre
år, räknade från och med januari
månads början året näst efter det,
under hvilket valet skett.

2. Å landet, hvartill i fråga om
riksdagsmannaval äfven räknas kö-
pingar, utses för hvarje domsaga
en riksdagsman. Understiger dom-
sagornas antal etthundra-femtio,

4

(Nuvarande lydelse):

har större folkmängd än fyratio-tusen, varde dock af Konungen, så vidt ske kan häradsvis, indelad i två valkretsar, som välja hvardera en riksdagsman.

3. I hvarje stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses en riksdagsman för hvarje fullt tal af tiotusen. Öfriga städer skola första gången af Konungen, och derefter hvart tionde år af kammaren, ordnas, så vidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst sex tusen och högst tolf tusen.

(Föreslagen lydelse):

skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Öfverstiger domsagornas antal ett-hundrafemtio, skola, i den mån sådant erfordras, angränsande domsagor, som hafva minsta sammanlagda folkmängden, förenas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en sjuttiofemtedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en sjuttiofemtedel af städernas folkmängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämmes, efter ofvan angifna grunder, hvart tionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställes, vinner tillämpning vid de val, hvilka näst derefter, enligt § 15 mom. 1, skola ega rum. Köping, som erhåller stadsprivilegier,

(Föreslagen lydelse):
räknas i fråga om riksdagsmannaval
fortfarande till landet, till dess
ny valkretsordning varder fastställd.

I följd häraf — och med tillkännagifvande att utskottet framdeles skall afgifva utlåtande öfver de förslag, som blifvit väckta af herr Söderberg angående ändring af § 15 riksdagsordningen och af herr Andersson angående ändring af § 16 mom. 1 riksdagsordningen — hemställer utskottet

2:o) att

- a) herr Söderbergs motion, i hvad den afser ändring af § 13 riksdagsordningen,
- b) herrar Alins och Elowssons motioner,
- c) herr Ericssons motion,
- d) herr Peterssons motion,
- e) herrar Westins och Holmgrens motioner,
- f) herr friherre Bondes motion,
- g) herr Anderssons motion, i hvad den afser ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen samt
- h) herr Larssons motion

icke må till någon Riksdagens vidare åtgärd för-
anleda.

Stockholm den 3 mars 1890.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservationer.

1. Af herr *Alin*: »Såsom framgår af den historik, som meddelas i utskottets utlåtande, leder det förslag, som af utskottet framställes,

egentligen sitt upphof från den oproportionerligt starka tillväxt, som antalet stadsrepresentanter i Andra Kammaren hotar att vinna. Äfven enligt min mening kräfver detta förhållande rättelse. Men denna rättelse synes mig kunna vinnas genom sådana ändringar i riksdagsordningen, som uteslutande röra städernas representationsrätt, och kan detta ske, så synes mig ock det rigtiga vara, att man dertill inskränker sig. Att besluta andra ändringar än dem, som äro för rättande af det uppkomna missförhållandet nödvändiga, och deribland sådana, som i ett fall införa en helt ny princip för Riksdagens sammansättning, synes mig icke vara öfverensstämmande med den grundsats, som vid grundlagsändringar bör följas, och jag nödgas därför mot utskottets förslag afgifva min reservation.

Då den ifrågavarande oproportionerliga tillväxten i stadsrepresentanternas antal i Andra Kammaren uteslutande beror på den starka ökningen af de största städernas representantantal, synes det mig vara klart, att man bör söka den önskade rättelsen i en inskränkning af dessa städers representationsrätt, och det så mycket hellre, som uppenbart är, att den riksdagsordningens bestämmelse, som möjliggjort och möjliggör den starka ökningen i dessa städers representantantal icke är med rigtiga lagstiftningsprinciper förenlig. Utgår man, såsom riksdagsordningen, derifrån, att ökad betydelse för en stad bör medföra ökning i dess representantantal, så måste man ock se till, att de siffror, som bestämma ökningen i representantantalet sättas så, att de beteckna en sådan tillväxt i stadens verkliga betydelse, att ökning i representantantalet deraf bör blifva en följd. Det är emellertid klart, att en siffra, som för en stad med 20,000 å 30,000 invånare betecknar en sådan tillväxt i stadens betydelse, att ökning i representantantalet deraf bör följa, alldeles icke spelar samma rol i fråga om tillväxten af en stads betydelse, som nått ett folkmängdsantal af t. ex. 100,000 å 200,000. Då den oproportionerliga tillväxt i städernas representantantal, som nu skall förekommas, enligt min mening uteslutande grundar sig derpå, att det nu påpekade förhållandet blifvit vid riksdagsordningens författande förbisedt, synes mig det rigtiga vara, att man söker rätta ifrågavarande förbiseende, och detta torde kunna ske på det sätt, som i de af herr Elowson och mig väckta motioner föreslagits.

Utskottet förklarar sig godkänna den princip, som ligger till grund för detta förslag, på samma gång det sjelft afger ett förslag, hvori denna princip blott i obetydlig mån är tillgodosedd. Utskottet anmärker mot förslaget, att det ej åt nu förevarande fråga ger någon afgörande och varaktig lösning, då man nemligen med stor säkerhet kan förutse,

att just de städer, hvilkas representationsrätt förslaget lemnar oberörd, i framtiden ej obetydligt skulle bidraga till ökningen af riksdagsmännens antal. Då frågan om begränsningen af antalet riksdagsmän i det hela enligt min mening ej här är hufvudfrågan, kan jag ej vid denna anmärkning fästa samma vikt som utskottet. Enligt min åsigt är här hufvudfrågan den att med hänsyn till ändrade förhållanden reglera den i riksdagsordningen bestämda proportionen mellan antalet representanter från landsbygden och från städerna. Detta anser jag kunna på ett enkelt och naturligt sätt ske genom att rätta den i riksdagsordningen stadgade proportionen mellan de särskilda städernas representantantal. Att fastläsa städernas hela representantantal vid en viss siffra anser jag vara en åtgärd, som utan nödtvång upphäver en i riksdagsordningen stadgad princip, på samma gång det synes mig vara föga förenligt med grunderna för en lyckobringande lagstiftning att vidtaga en dylik åtgärd just under en period af kraftig och snabb utveckling af städernas betydelse.

På grund af hvad jag nu anfört och för öfrigt med åberopande af motiveringen till de af herr Elowson och mig väckta motioner får jag, på samma gång jag tillåter mig hemställa, att § 6 riksdagsordningen bibehålles oförändrad, vördsamt föreslå, att Riksdagen må förklara hvilande för vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 13 Riksdagsordningen:

1. Lika med nuvarande lydelse.
2. Lika med nuvarande lydelse.
3. I stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses följande antal riksdagsmän, nemligen: en riksdagsman för en folkmängd af tiotusen; derutöfver en för hvarje fullt tal af tiotusen, hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen, men ej sextiotusen; derutöfver en för hvarje fullt tal af femtontusen, hvarmed folkmängden öfverstiger sextiotusen, men ej etthundrafemtiotusen; derutöfver en för hvarje fullt tal af tjugutusen, hvarmed folkmängden öfverstiger etthundrafemtiotusen, men ej tvåhundrafemtiotusen; derutöfver en för hvarje fullt tal af tjugofemtusen, hvarmed folkmängden öfverstiger tvåhundrafemtiotusen, men ej trehundrafemtiotusen; derutöfver en för hvarje fullt tal af femtiotusen, hvarmed folkmängden öfverstiger trehundrafemtiotusen, men ej femhundra tusen; och derutöfver en för hvarje fullt tal af etthundra tusen, hvarmed folkmängden öfverstiger femhundra tusen. Öfriga städer skola första gången af konungen, och derefter hvart tionde år af kammaren, ordnas, så vidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar,

som hvardera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst sextusen och högst tolf tusen.»

2. Af herr *Gilljam*: »Mot utskottets förslag får jag, liksom under de föregående två åren, anföra min reservation.

Hufvudskälet är, att den af utskottet föreslagna fixeringen af representanternas antal inom Riksdagens olika afdelningar innebär en afvikelse från nu gällande grunder, enligt hvilka representanternas antal bestämmes af invånareantalet inom de särskilda valområdena. Befinnes antalet representanter blifva allt för stort, har man efter riksdagsordningens egen anvisning att söka afhjelpa felet genom att öka de folkmängdssiffror, som medföra rätt att välja en eller flere representanter.

Vidare synas mig de föreslagna reformerna vara mera omfattande, än hvad hittills vunnen erfarenhet visat vara behöfligt. Första Kammaren torde ännu icke vara talrikare, än i och för sig är lämpligt, och i förhållande till Andra Kammaren har den efter min åsigt till och med två ledamöter mindre, än den borde hafva efter de beräkningar, som uppställes vid införandet af nuvarande riksdagsordning. Jemväl landsbygdens representanter inom Andra Kammaren hafva företett en mycket måttlig ökning: sedan 1867 har deras antal ökats med 11, deraf 4 närmast på grund af ökad antal domsagor. Härtill kommer, att de stadgade bestämmelserna beträffande sättet för utseendet af landsbygdens representanter väsentligen förhindra en för snabb tillväxt i dessas antal.

Deremot instämmer jag i allo med utskottets majoritet derutinnan, att förändrade bestämmelser måste vidtagas för städernas representationsrätt i Andra Kammaren. Antalet stadsrepresentanter har sedan 1867 ökats med ej mindre än 21 och hotar att för hvarje period växa i allt större proportion. Det utgör redan nu mer än en tredjedel af ledamöternas antal i Andra Kammaren, under det att städernas folkmängd blott uppgår till något mer än en sjettedel af landsbygdens. Granskar man emellertid närmare hithörande förhållanden, finner man snart, att oegentligheterna i hufvudsaklig mån härleda sig från de största städerna och i all synnerhet från hufvudstaden. Stockholm sänder nu 9 ledamöter mer än 1867, Göteborg 5, Malmö 2, men alla de öfriga städerna tillsammans blott 5. Frånräknar man de tre största städerna, måste hvar och en af de öfriga själfständigt väljande städerna se sin folkmängd ökad med 33 intill 90 procent för rätten att sända en ny riksdagsman, under det att för denna förmåns vinnande Malmös folkmängd behöfver växa med ungefär 20 procent, Göteborgs med ungefär

10 och Stockholms med föga mer än 4. Då Stockholms folkmängd sedan 1865 i medeltal ökats med 4,000 personer årligen, har man således, om, såsom sannolikt är, samma förhållande fortfarande kommer att ega rum, att för hvarje treårsperiod motse minst en ny representant för hufvudstaden, något, som efter hand måste leda till en orimlighet.

Ändringen i § 13 synes sålunda kunna inskränkas till en begränsning af städernas representationsrätt, då deras folkmängd vunnit en betydligare tillväxt. Vid 1887 års riksdags senare sammanträde framlade konstitutionsutskottet ett ändringsförslag, gående derpå ut, att i stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, skulle utses en riksdagsman och derutöfver en för hvarje fullt tal af *femtontusen*, hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen. Tre reservanter, som i öfrigt biträdde detta förslag, ville dock icke medgifva, att den nya bestämmelsen skulle få återverkande kraft på de städer, som redan valt flere än en riksdagsman, och det så mycket mindre som städernas representantantal i Andra Kammaren derigenom skulle betydligt minskas. De fordrade därför, att ett nytt moment skulle tilläggas i syfte, att de nämnda städerna skulle få bibehålla det representantantal, de redan hade, intill dess detta kunde blifva ökad på grund af de nya bestämmelser, som blifvit införda.

Denna reservation, som då antogs af Första Kammaren, men af den Andra förkastades med 101 röster mot 105, förordades af mig vid 1888 och 1889 års riksdagar, men utan framgång. Under sådana förhållanden vill jag, särskildt för att undvika en skadlig splittring, nu förena mig med herr Alin i det förslag, som af honom framstälts i en inom Första Kammaren väckt motion (N:o 45) och som är bifogadt detta utlåtande såsom reservation. Jag anser mig så mycket hellre kunna göra detta, som herr Alins förslag blir för städerna i allmänhet, med undantag för Stockholm och till en början för Göteborg, fördelaktigare än det af 1887 års reservanter framställda. Men i öfverensstämmelse med de åsichter, jag förut uttalat, kan jag icke för min del medgifva, att de föreslagna förändringarna skola erhålla retroaktiv kraft, utan synes det mig fortfarande både billigt och klokt att låta hvarje stad få behålla de förmåner i afseende på representanternas antal, som i grundlagsenlig ordning redan vunnits. I följd häraf måste jag, för att kunna biträda herr Alins reservation, yrka, att till denna fogas ett tillägg i syfte att åt städerna åtminstone bevaras det antal riksdagsmän, de redan i Andra Kammaren hafva.

På grund af hvad jag ofvan anført, hemställer jag alltså, *dels* att § 6 riksdagsordningen må blifva oförändrad, *dels* att Riksdagen ville förklara hvilande för vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af 13 § riksdagsordningen:

1. Lika med nuvarande lydelse.
2. Lika med nuvarande lydelse.
3. Lika med yrkandet i herr Alins reservation.

4. Stad, som vid 1890 års slut hade och derefter fortfarande har en folkmängd af minst tjugutusen, eger dock, på sätt förut varit stadgadt, utse en riksdagsman för hvarje fullt tal af tiotusen, men ej för större folkmängd, än den vid nämnda års slut hade; och må ej utse ökadt antal förr, än dess hela folkmängd, enligt hvad här ofvan för städerna i allmänhet är stadgadt, dertill berättigar.»

• Herr *Unger* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.

Bil. Litt. A.

Ledamöternas antal i en hvar af Riksdagens båda kamrar de år, för hvilka allmänna val till Andra Kammaren företogos, utgjorde:

		1867.	1870.	1873.	1876.	1879.	1882.	1885.	1887.	1888.
Andra Kammaren	Summa från städerna	55	55	57	61	64	64	69	75	76
	» » landsbygd	135	136	137	138	140	142	145	146	146
Första Kammaren	Summa från hela riket	190	192	194	199	204	206	214	221	222
	125	126	128	131	136	137	138	143	144
	Hela antalet riksdagsmän för båda kamrarne	315	318	322	330	340	343	352	364	366

Bil. Litt. B.

Proportionen mellan lands- och stadsbefolkningen:

År.	Lands- befolkning.	Stads- befolkning.	År.	Lands- befolkning.	Stads- befolkning.
	%	%		%	%
1850	89,91	10,09	1878	85,17	14,83
1860	88,74	11,26	1879	84,93	15,07
1870	87,05	12,95	1880	84,88	15,12
1871	86,89	13,11	1881	84,46	15,54
1872	86,63	13,37	1882	84,05	15,95
1873	86,42	13,58	1883	83,71	16,29
1874	86,18	13,82	1884	83,25	16,75
1875	86,00	14,00	1885	82,81	17,19
1876	85,76	14,24	1886	82,50	17,50
1877	85,41	14,59	1887	82,22	17,78

Bil. Litt. C.

Första Kammaren.

Rikets folkmängd den 31 december 1888 uppgick till 4,748,257; $\frac{1}{150}$ deraf utgör 31,655. Då denna qvot enligt förslaget således berättigar till val af en riksdagsman, eger jemlikt nedanstående tablå:

				Öfverskjutande folkmängd.
Stockholms län	med 151,953	invånare	välja 4.	25,333.
Upsala län	» 121,348	»	» 3.	26,383.
Södermanlands län	» 153,224	»	» 4.	26,604.
Östergötlands län	» 235,020	»	» 7.	13,430.
Jönköpings län	» 195,045	»	» 6.	5,110.
Kronobergs län	» 163,778	»	» 5.	5,503.
Kalmar län, norra delen	» 91,671	»	» 2.	28,361.
Kalmar län, södra delen	» 142,604	»	» 4.	15,984.
Gotlands län	» 51,769	»	» 1.	20,114.
Blekinge län	» 142,887	»	» 4.	16,267.
Kristianstads län	» 224,912	»	» 7.	3,322.
Malmöhus län	» 319,034	»	» 10.	2,484.
Hallands län	» 136,708	»	» 4.	10,088.
Göteborgs och Bohus län	» 194,133	»	» 6.	4,198.
Elfsborgs län	» 277,024	»	» 8.	23,779.
Skaraborgs län	» 249,704	»	» 7.	28,114.
Vernlands län	» 254,121	»	» 8.	876.
Örebro län	» 182,444	»	» 5.	24,169.
Vestmanlands län	» 135,521	»	» 4.	8,901.
Kopparbergs län	» 195,514	»	» 6.	5,579.
Gelleborgs län	» 202,027	»	» 6.	12,092.
Vesternorrlands län	» 197,714	»	» 6.	7,779.
Jemtlands län	» 98,581	»	» 3.	3,616.
Vesterbottens län	» 118,675	»	» 3.	23,710.
Norbottens län	» 101,090	»	» 3.	6,125.
Stockholms stad	» 234,990	»	» 7.	13,400.
Göteborgs stad	» 99,647	»	» 3.	4,682.
Malmö stad	» 46,283	»	» 1.	14,628.
Norrköpings stad	» 30,836	»	» 1.	—

Enär således, med tillämpning af den angifna beräkningsgrunden, endast 138 riksdagsmän komma att utses, bör en hvar af de 12 valkretsar, som hafva den största öfverskjutande folkmängden, utse ytterligare en riksdagsman utöfver det antal, förestående tablå utvisar. Dessa valkretsar äro, såsom af berörda tablå framgår: Stockholms, Upsala, Södermanlands, Kalmar, norra och södra delen, Gotlands, Blekinge, Elfsborgs, Skaraborgs, Örebro, Vesterbottens län samt staden Malmö.

Bil. Litt. D.

Andra kammaren.

1. Landet.

Domsagorna fördela sig på de olika länen på följande sätt:

Stockholms	län	har	5	domsagor,	hvilka	skola	välja	5	riksdagsmän,
Upsala	»	»	3	»	»	»	»	3	»
Södermanlands	»	»	3	»	»	»	»	3	»
Östergötlands	»	»	8	»	»	»	»	8	»
Jönköpings	»	»	5	»	»	»	»	5	»
Kronobergs	»	»	3	»	»	»	»	3	»
Kalmar	»	»	6	»	»	»	»	6	»
Gotlands	»	»	2	»	»	»	»	2	»
Blekinge	»	»	4	»	»	»	»	4	»
Kristianstads	»	»	6	»	»	»	»	6	»
Malmöhus	»	»	7	»	»	»	»	7	»
Hallands	»	»	3	»	»	»	»	3	»
Göteb. o. Bohus	»	»	5	»	»	»	»	5	»
Elfsborgs	»	»	7	»	»	»	»	7	»
Skaraborgs	»	»	7	»	»	»	»	7	»
Vermlands	»	»	7	»	»	»	»	7	»
Örebro	»	»	4	»	»	»	»	4	»
Vestmanlands	»	»	4	»	»	»	»	4	»
Kopparbergs	»	»	5	»	»	»	»	5	»
Gefleborgs	»	»	4	»	»	»	»	4	»
Vesternorrlands	»	»	6	»	»	»	»	6	»
Jemtlands	»	»	4	»	»	»	»	4	»
Vesterbottens	»	»	4	»	»	»	»	4	»
Norrbottnens	»	»	4	»	»	»	»	4	»

Summa 116 riksdagsmän.

Enär således samtliga domsagorna utgöra ett antal af endast 116 har enligt förslaget en hvar af de 34 folkrikaste domsagorna att välja två riksdagsmän, på det att hela representantantalet för landet må blifva 150. Dessa 34 domsagor äro:

I Upsala	län.	Upsala läns norra domsaga med	47,926	inv.
» Södermanlands	»	Nyköpings	45,365	»
» »	»	Oppunda o. Villåttinge	46,418	»
» »	»	Lifgedingets.....	41,402	»
» Jönköpings	»	Östbo och Vestbo ...	48,644	»
» Kronobergs	»	Östra Värends	56,213	»
» »	»	Vestra Värends.....	59,923	»
» »	»	Sunnebo	41,207	»
» Kalmar	»	Tjusts	42,807	»
» »	»	Södra Møre	44,603	»
» Kristianstads	»	Villands och Östra Göinge	49,929	»
» Malmöhus	»	Luggude	46,417	»
» »	»	Rönnebergs, Onsjö och Harjagers	44,388	»
» »	»	Bara och Torna	41,341	»
» »	»	Vemmenhögs, Lju- nits och Herrestads	39,863	»
» Hallands	»	Hallands läns Södra	45,120	»
» »	»	» » Mellersta	42,642	»
» Göteb. o. Bohus	»	Askims, Hising och Säfvedals	43,676	»
» »	»	Sunnervikens	41,302	»
» Elfsborgs	»	Vätile, Ale o. Kullings	38,213	»
» »	»	Kinds och Redvägs	41,812	»
» »	»	Marks, Vedens och Bollebygds	50,582	»
» »	»	Nordals, Sundals och Valbo.....	40,312	»
» Vermlands	»	Östersysslets	42,730	»
» »	»	Fryksdals.....	38,870	»
» Örebro	»	Öster-Nerikes	43,092	»
» »	»	Vester-Nerikes	51,175	»
» Kopparbergs	»	Nedan Siljans	40,470	»
» »	»	Vester-Dalarnes	50,577	»
» Gefleborgs	»	Gestriklands	51,161	»
» »	»	Södra Helsinglands	45,390	»
» »	»	Norra Helsinglands	40,953	»
» Vesternorrlands	»	Medelpads östra	39,488	»
» »	»	Norra Ångermanlands	45,850	»

Bil. Litt. E.

2. Städerna.

Folkmängden i städerna den 31 december 1888 uppgick till 860,221; $\frac{1}{15}$ deraf utgör 11,470, hvilken qvot bildar den bestämmande enheten för det antal riksdagsmän, stad, som har sjelfständig valrätt, enligt förslaget eger att utse.

a) Städer, hvilkas invånareantal öfverstiger 11,470 och hvilka skola sjelfständigt utse riksdagsmän.

Städer.	Folkmängd.	Antal riksdagsmän		Öferskjutande folkmängd enligt utskottets förslag.
		enl. Riksdagsordningen.	enl. utskottets förslag.	
Stockholm	234,990	23	20	5,590
Upsala	21,710	2	1	10,240
Linköping	12,010	1	1	540
Norrköping	30,836	3	2	7,896
Jönköping	19,496	1	1	8,026
Kalmar	11,948	1	1	478
Karlskrona	20,354	2	1	8,884
Malmö	46,283	4	4	403
Lund	14,759	1	1	3,289
Landskrona	11,795	1	1	325
Helsingborg	17,465	1	1	5,995
Göteborg	99,647	9	8	7,887
Örebro	13,891	1	1	2,421
Gefle	22,019	2	1	10,549
Summa	577,203	52	44	72,523

b) Städer, hvilkas invånareantal understiger 11,470, och hvilka således skola förenas i 31 valkretsar, att utse hvardera en riksdagsman, på det att antalet riksdagsmän för städerna må blifva 75; varande åsyftade städer, med undantag af Söderhamn och Sundsvall, redan nu förenade i följande valkretsar.

Städer.	Folkmängd.	Städer.	Folkmängd.
Södertelge	4,209	Vestervik	6,601
Norrtelge	2,367	Eksjö	3,262
Östhammar	672	Vimmerby	2,078
Öregrund	937	S:a	11,941
Sigtuna	540	Visby	6,843
Vaxholm	1,567	Borgholm	825
S:a	10,292	S:a	7,668
Nyköping	5,782	Karlshamn	7,095
Torshälla	1,207	Sölvesborg	1,590
Mariefred	932	Ronneby	1,885
Trosa	636	S:a	10,570
Enköping	3,265	Kristianstad	10,078
S:a	11,822	Simrishamn	1,983
Eskilstuna	9,807	S:a	12,061
Strengnäs	1,675	Ystad	7,989
S:a	11,482	Trelleborg	2,441
Vadstena	2,404	Skanör	733
Skenninge	1,415	Falsterbo	369
Söderköping	1,878	S:a	11,532
Motala	2,366	Halmstad	10,492
Grenna	1,224	Engelholm	2,017
S:a	9,287	S:a	12,509
Vexjö	6,435	Laholm	1,578
Oskarshamn	5,489	Varberg	4,341
S:a	11,924	Falkenberg	1,810
		Kungsbacka	772
		S:a	8,501

Städer.	Folkmängd.	Städer.	Folkmängd.
Uddevalla	7,522	Vesterås	7,502
Stromstad	2,527	Köping	3,733
Marstrand	1,370		S:a 11,235
	S:a 11,419	Arboga	4,072
Venersborg	5,286	Sala	5,398
Åmål	2,661		S:a 9,470
Kungälf	1,103	Falun	7,711
	S:a 9,050	Hedemora	1,544
Borås	7,372	Säter	558
Alingsås	2,622		S:a 9,813
Ulricehamn	1,177	Hernösand	5,693
	S:a 11,171	Umeå	2,856
Mariestad	3,009	Skellefteå	1,084
Skara	3,730		S:a 9,633
Skövde	4,200	Östersund	5,233
	S:a 10,939	Hudiksvall	4,801
Lidköping	5,161		S:a 10,034
Falköping	2,800	Luleå	4,464
Hjo	1,375	Piteå	2,570
	S:a 9,336	Haparanda	1,243
Karlstad	8,405		S:a 8,277
Filipstad	3,145		
	S:a 11,550		
Kristinehamn	5,675		
Nora	1,388		
Lindesberg	1,560		
Askersund	1,633		
	S:a 10,256		
		<i>Härtill komma:</i>	
		Söderhamn	10,161
		Sundsvall	11,085
		S:a Sarnum	283,018

Bil. Litt. F.

Folkmängdsförhållandena, å ena sidan, i de städer, hvilkas invånareantal uppgår till minst 10,000, och, å andra sidan, i de mindre, till valkretsar sammanslagna städerna vid slutet af nedannämnda år.

	1865.	1868.	1871.	1874.	1877.	1880.	1883.	1885.	1886.	1888.
Stockholm.....	133,361	131,400	138,512	150,446	165,677	168,775	194,469	215,688	223,063	234,990
Göteborg.....	45,541	53,448	57,360	63,748	71,707	76,401	81,507	91,033	92,805	99,647
Malmö.....	21,889	23,461	26,426	30,676	34,439	38,054	41,678	44,532	45,346	46,283
Norrköping.....	22,694	23,634	24,916	26,365	27,226	26,735	27,961	28,503	28,993	30,836
Gefle.....	12,511	13,315	14,712	16,787	18,137	18,758	19,358	20,753	21,097	22,019
Upsala.....	10,247	11,156	11,705	12,367	13,466	15,675	17,682	20,202	20,955	21,710
Karlskrona.....	16,425	17,564	16,234	16,643	17,787	18,300	18,842	19,127	19,497	20,354
Jönköping.....	—	10,494	11,254	12,548	14,460	16,147	18,321	19,344	19,487	19,496
Lund.....	—	10,526	10,870	11,680	13,415	14,304	14,349	14,835	14,918	14,759
Örebro.....	—	—	—	—	10,831	11,785	12,454	13,018	13,618	13,891
Helsingborg.....	—	—	—	—	10,639	11,550	13,462	15,230	16,160	17,465
Kalmar.....	—	—	—	—	10,223	10,963	11,605	11,819	11,874	11,948
Linköping.....	—	—	—	—	—	—	10,077	11,284	11,675	12,010
Landskrona.....	—	—	—	—	—	—	10,475	11,263	11,639	11,795
Sundsvall.....	—	—	—	—	—	—	—	10,275	10,726	11,085
Summa	262,668	294,998	311,989	341,260	408,007	427,447	492,240	546,906	561,907	588,288
Smästäderna.....	236,314	228,841	239,117	258,930	246,347	262,984	257,647	258,147	263,483	271,933
Summa summarum	498,982	523,839	551,106	600,190	654,354	690,431	749,887	805,053	825,390	860,221

Bil. Litt. G.

Uppgift å det antal riksdagsmän, som, med tillämpning af bestämmelserna i utskottets förslag, bort på grund af folkmängdsuppgifterna för nedannämnda år utses af de städer, hvilka enligt nu gällande riksdagsordning ega att sjelfständigt utse riksdagsmän:

	1865.	1868.	1871.	1874.	1877.	1880.	1883.	1885.	1886.
Stockholm	20	18	18	18	18	18	19	20	20
Göteborg	6	7	7	7	8	8	8	8	8
Malmö	3	3	3	3	3	4	4	4	4
Norrköping	3	3	3	3	3	2	2	2	2
Gefle	1	1	2	2	2	2	1	1	1
Upsala	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Karlskrona	2	2	2	2	2	1	1	1	1
Jönköping	—	1	1	1	1	1	1	1	1
Lund	—	1	1	1	1	1	1	1	1
Örebro	—	—	—	—	1	1	1	1	1
Helsingborg	—	—	—	—	1	1	1	1	1
Kalmar	—	—	—	—	1	1	1	1	1
Linköping	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Landskrona	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Sundsvall	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Bil. Litt. H.

Uppgift å folkmängdens årliga ökning för hvarje 1,000 invånare under nedannämnda perioder, dels för Stockholm, dels för rikets öfriga städer:

	1816—40.	1841—50.	1851—60.	1861—70.	1871—80.	1881—85.
Stockholm	5.7	10.1	16.7	19.8	22.9	46
Landsortsstäderna	10.5	16.3	21.1	20.3	26.2	22.7

Bil. Litt. I.

Uppgift, beträffande vissa länder och deras största städer, å antalet invånare samt representanter i den mot svenska Riksdagens Andra Kammare svarande afdelning af representationen:

	Folkmängd.	Represen- tanter.		Folkmängd.	Represen- tanter.
London	4,282,921	62	Storbritannien.....	37,453,574	670
Paris	2,344,550	35	Frankrike	38,218,903	576
Wien	764,206	14 *)	Österrike	23,447,192	353
Berlin	1,315,287	6	Tyska riket	46,855,704	397
Berlin	—	9	Preussen	28,318,470	433
Amsterdam	390,016	9	Holland.....	4,450,870	100
Köpenhamn.....	234,850	9	Danmark	1,980,259	102

*) Inberäknadt 2, som utses af handels- och industrikamrarna i Wien.